یادداشت

تیپولوژی جنگ ۱۲روزه

معصومه‌انتظام
دکترای‌جامعه‌شناسی‌سیاسی

نوشتن درباره جنگی که هنوز افق روشنی درباره اتمام یا شروع مجدد آن وجـود ندارد، دشـواری‌های خاص خـود را دارد. طبعا در چنین شـرایطی تحلیل‌ها متفاوت و افق‌های ترسیمی مبهم‌اند. این احتمال وجود دارد که آنچه امروز میان ایران و اسـرائیل برقرار شـده است، یک آتش‌بس «موقـت» باشـد. در عرف بین‌المللـی آتش‌بس پایـدار بر پایـه اعتماد و گفت‌وگوهای دوجانبه ساخته می‌شـود. آتش‌بسی که پس از جنگ ۱۲روزه ایران و اسرائیل برقرار شد، نه در اثر یک مصالحه شکل گرفته و نه نتیجه یک توافـق دوجانبه و نظـارت بین‌المللی اسـت و همین شـکننده‌بودن آن را محتمل‌تر می‌کند. تأملی کوتاه درباره رویه‌های رژیم اشـغالگر ما را بیشـتر مجاب می‌کند که با بحرانی طولانی‌تر مواجه خواهیم شـد. بر این اسـاس ضروری است درکی عمیق‌تر و شفاف‌تر از آنچه در طول این ۱۲ روز رخ داده و آنچه پس از آن در حال رخ‌دادن اسـت، داشته باشیم. البته بودن و زیستن در میانـه یک وضعیـت جنگی خود تجربه‌ای بود تکرارناشـدنی. اگر از این وضعیـت فاصله بگیریم، تجربه‌ها و تأملات ناشـی از آن به روشـنی امروز برایمان تداعی نخواهد شد. ایران ۱۲ روز با دو قدرت هسته‌ای جهان روبه‌رو شد و البته تسلیم نشد. فضای عمومی کشور در این ۱۲ روز واجد مؤلفه‌های مهمی شد، از جمله اینکه نافرمانی عمومی گسترده شکل نگرفت (برخلاف برخی پیش‌بینی‌های انجام شـده)، بلکه با موجی از انسجام داخلی همراه شـد، یا به تعبیری دیگر «تهدید خارجی» به انسجام داخلی انجامید، برنامه موشکی و هسته‌ای از کار نیفتاد، پدافند اگرچه آسیب‌پذیری‌هایی نشان داد، اما توانست پاسخ‌هایی محدود ولی هدفمند بدهد که این خود نشانگر حفظ ظرفیت فرماندهی و بازدارندگی ایران است. مهم‌تر از همه این جنگ به یک آتش‌بس بدون امتیاز مشـخص به اسـرائیل ختم شد و در سطح منطقه‌ای افکار عمومی کشورهای عرب، در عراق، سوریه، یمن و لبنان با ایران همدلی داشتند. در شرایط جنگ‌های نامتقارن این مؤلفه‌ها واجد اهمیت استراتژیک بیشتری هستند.

اما مؤلفه‌های مهم برشمرده دلیل بر آن نیست که چشم بر واقعیت‌های سهمگین جنگ ۱۲روزه بست. پس از حملات موشکی جمهوری اسلامی به اسـرائیل، روایتی رسانه‌ای شکل گرفت که به‌جای تحلیل واقع‌بینانه از نتایج این جنگ در برخـی زمینه‌ها به تحریف واقعیت پرداخت. این واکنش‌ها که در تریبون‌های رسمی نیز نمایانده می‌شوند، نه‌تنها نشانه‌ای از اقتدار نیست، چراکه در هنگامه بحران بالطبع معضلات غفلت و توهم جدی‌تر است، بلکه می‌تواند منجر به اشـتباهات فاحش در نظام تصمیم‌گیری و سیاسـت‌های راهبردی و دفاعی کشـور شود. گزارش‌های رسـانه‌ای و تحلیل‌های رسمی به‌جـای ارائه تصویری واقع‌بینانه از نتایج حملات موشـکی، بر روایت‌هایی متمرکز شـدند که «پیروزی» را تبلیغ می‌کردند و واقعیت‌های میدانی مانند شهادت فرماندهان ارشـد، نفوذ در شبکه امنیت داخلی ایران، آسیب‌پذیری پدافندی، توان اسـرائیل در انجام ترورهای هدفمند و دسترسی به لایه‌های بالای امنیتی ایران، سـیطره اسرائیل بر آسـمان ایران و برخی از تحلیل‌های انتقادی نادیده گرفته شده‌اند. این در حالی است که در غیاب پیروزی قطعی طرفین در بسـتر یک جنگ محدود و رسانه‌ای‌شـده، بهترین زمانی است که می‌تواند سرمنشـأ تغییرات، بازنگـری و بازبینی در نظام حکمرانی کشـور باشد. فهم دقیق و درست به دور از هرگونه کوچک‌نمایی و بزرگ‌نمایی باید به تغییراتـی در نظام حکمرانی مدیریت کشـور در زمانه جنگ و آتش‌بس منتهی شـود. باید به خاطر داشت تا وقتی تل‌آویو در لبنان و سوریه مراکزی را می‌زند، تهران باید در حالت «آماده‌باش» باشـد. حکومت‌ها دستگاه‌های اجرائی هستند و بزرگ‌ترین ویژگی دولت حاکمیت‌داشتن است، در حالی که دولت مستقر با فشـار بی‌امان گروه‌های نفوذ و پروژه‌های تخریبی متعددی مواجه اسـت که بعضـا تصمیم‌گیـری را مختل کرده و ضعـف در برخی قابلیت‌های اجرائی مشهود است. بحران اقتصادی ناشی از تحریم‌ها و نبود اراده سیاسـی لازم برای اعمال اراده حاکمیت دسـتگاه‌های سیاست‌گذاری کشـور مزید بر علت شده است. بر این اسـاس ضروری است که از سندروم عدم پذیرش بحران خارج و تصمیمات پیچیده چندبعدی و فرابخشی اتخاذ شـود که نیازمند بازاندیشـی در فضای امنیتی، بهبود رویه‌های حکمرانی و سیاست‌گذاری کشور از عوامل امنیت‌ساز است. در تبیین ابعاد و ویژگی‌های این جنگ می‌توان به تلاش برای اقتدارشکنی و امنیتی‌سازی جغرافیای ایران اشـاره کرد. در این راسـتا بیش از هر چیزی این جنـگ را باید در چارچوب استراتژی جدید ایالات متحده در قبال جمهوری اسلامی فهمید. این استراتژی سه سطحی داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی در هر سطح دستور کار مدون و مشـخص خود را دارد و به نظر می‌رسد در سطح داخلی در پی اقتدارشکنی جمهوری اسلامی و بی‌ثباتی داخلی و در سطح منطقه‌ای معطوف به تبدیل ایران به کشـور ضعیف، منفعل و جلوگیری از قدرت منطقه‌ای‌شـدن ایران است. بر این مبنا باید از امنیتی‌کردن فضا و محیط داخلی کشور اجتناب کرد. دشـمن در پی آن است که با این جنگ سیاست‌مداران و دستگاه‌های امنیتی و انتظامی را وادار کند فضای مناسـبات اجتماعی و سیاسی را امنیتی کنند و همین فضای امنیتی به شعله‌ورشدن نارضایتی‌ها و اعتراضات شهری منجر شود. برای مهار تنش بر پایه عقلانیت استراتژیک، راه‌حل از مسیر «بازدارندگی هوشمند» و «دیپلماسی چندلایه‌ای» می‌گذرد. بر این مبنا ایران باید یک سقف موقت برای غنی‌سـازی بالای ۶۰ درصد اعلام کند، مشـروط به توقف فشـار و تهدید. این نه عقب‌نشـینی اسـت نه تسـلیم؛ بلکه یک ژست تاکتیکی برای کسب زمان دیپلماتیک اسـت. بازیگران بین‌المللی باید وادار شوند نقش‌شان را به‌درسـتی ایفا کنند. باید به خاطر داشـت که در شرایط کنونی فقدان کانال ارتباطـی خود یک تهدید مرگ‌بار اسـت و مذاکره محرمانه یا حتی «مذاکره در سایه تهدید» بهتر از سکوت کامل است. نزاع ایران و اسرائیل ریشه‌ای است. در شـرایط فعلی نه می‌توان آن را انکار و نه می‌توان آن را حل کرد، اما می‌شـود آن را مهار و محدود کرد. ایران باید هزینه غنی‌سـازی بالا را به‌درستی سنجیده و از استراتژی «مبهم‌سازی هسته‌ای» بهره ببرد؛ یعنی ایجاد ظرفیت بازدارنده بدون اعلان علنی. عقلانیت استراتژیک از مسیر اعتمادسازی و تنظیم تاکتیکی رفتار ممکن است. حسب منطق روانی-تاریخی جنگ، به‌ویژه در شرایط تهدید وجودی و در رقابت‌های عمیق ایدئولوژیک مهار هوشمندانه بر انکار یا شلیک پیش‌دستانه اولویت دارد.

نفوذ امنیتی، هشدارهای بی‌پاسخ و مطالبه‌گری پارلمان پس از جنگ ۱۲ روزه:

وزیر اطلاعات به مجلس می‌رود

وحیده‌کریمی

کامران غضنفری، نماینده تهران در مجلس شورای اسلامی، از تلاش جمعی از نمایندگان برای طرح سؤال از وزیر اطلاعات درباره میزان نفوذ و غفلت دستگاه‌های امنیتی که زمینه تجاوز اسرائیل به خاک کشـور را فراهم کرده، خبر داده اسـت. این خیز نظارتی در حالی کلید خورده که وزارت اطلاعات طی چهار سـال گذشته تحت هدایت حجت‌الاسـلام خطیب فعالیت داشـته و عملکرد نهادهای امنیتی، چه در وزارت اطلاعات و چه در نهادهای موازی، به‌ویژه در سـایه تحـولات اخیر، با انتقادهای جدی روبه‌رو شـده اسـت. در هفته‌های گذشـته، پروژه نفوذ اطلاعاتی رژیم اسرائیل با تکیه بر شبکه‌سـازی داخلی، سرمایه‌گذاری امنیتی بلندمدت و بهره‌گیری از فناوری‌های جاسوسـی هوشمند، ابعادی بی‌سابقه یافته است. حملات غافلگیرکننده به مراکز حساس نظامی و حتی منازل فرماندهان عالی‌رتبه که منجر به شـهادت تعدادی از آنان شد، زنگ هشدار جدی درباره عمق و گستره نفوذ اطلاعاتی دشمن را به صدا درآورده اسـت. نکته کلیدی در این حمله اخیر، آن بود که عملیات اسرائیل نه مبتنی بر برتری نظامی، بلکه نتیجه سال‌ها نفوذ هدفمند و برنامه‌ریزی‌شـده در بسترهای داخلی جمهوری اسـلامی ایران بود. شـبکه خبری CNN نیز در گزارشی به ابعاد نفوذ موساد در ایران اشاره کرد و از مشارکت حدود ۲۰۰ هواپیما و پشتیبانی مستقیم نیروهای میدانی این سازمان اطلاعاتی در داخل کشـور پرده برداشت. وسلی کلارک، فرمانده پیشین ناتو، این اقدام را نمونه‌ای آشـکار از «جنگ ترکیبی و هوشـمند» در عمق خاک دشمن توصیف کرد.

از طرفی سـاده‌انگاری نسبت به موارد پیشـین، از جمله ترور اسماعیل هنیه در قلب تهران که به نوعی آزمون پیشین نفوذ بود، موجب شـده افکار عمومی، پدیده نفوذ را فراتر از بازداشت چند مزدور کف خیابان دانسـته و خواستار پاسخ‌گویی دقیق‌تر مقامات مسئول باشند. نگرانی عمومی این است که اگر در شرایط فعلی و آتش‌بس ظاهری، بساط نفوذ برچیده نشود، موج بعدی حملات، ویرانگرتر از گذشته خواهد بود.

وزیر اطلاعات در معرض پرسشگری مجلس

در همین راسـتا، غضنفری دربـاره رخدادهای جنگ ۱۲روزه و نقش نفوذ داخلی در عملیات‌های اسـرائیل می‌گوید: «مسـئله نفوذ و خرابکاری داخلی مطرح شده، اما میزان و شدت آن را باید مسـئولان امنیتی کشور مشـخص کنند». به گزارش ایلنا، او تأکید کرده در برخی جلسـات و گفت‌وگوها به این موضوع اشاره شده، اما ارزیابی دقیق درصد نفوذ بر عهده دستگاه‌های ذی‌ربط است.

نماینـده تهـران تصریح می‌کند کـه نفوذ پدیـده‌ای جدی و مسبوق‌به‌سابقه است که در این درگیری‌ها آثار مخرب آن مشهود بوده و ضرورت دارد بررسـی شود که چه میزان از این وقایع ناشی از بی‌مبالاتی و قصور بوده اسـت. او همچنین با اشاره به احتمال سـؤال از وزیر اطلاعات افزود: «ظاهرا برخـی از نمایندگان پیگیر این موضوع هسـتند، اما باید منتظر ماند و دید که این روند به کجا خواهد انجامید».

ضرورت بازتعریف نقش‌ها در مهار نفوذ؛ از مردم تا مجلس

علی جعفـری‌آذر، عضو کمیسـیون اجتماعـی مجلس، در گفت‌وگو با «شـرق»، خواسـتار بازتعریف نقش نهادهای امنیتی، مجلس و به‌ویژه مردم در مقابله با پدیده نفوذ شد. او گفت: «ما با چند لایه از نفوذ مواجه هستیم. بخشی از آن ممکن است به رخنه در نیروهای مسلح بازگردد، بخشی دیگر مربوط به عواملی است که رژیم صهیونیسـتی از میان اتباع خارجی، ایرانیان خارج‌نشین یا عوامل نفوذی وارد کشـور کرده و بخشـی نیز بـه بهره‌گیری از فناوری‌های پیشرفته اطلاعاتی مربوط است».

جعفری‌آذر هشـدار داد ورود بی‌ضابطه برخـی اتباع بیگانه تحت عناوینی چون دانشـجو، تاجر یا نیروی پیمانکار، بدون فیلتر امنیتی دقیق، یکی از بسترهای خطرناک نفوذ است و مقابله با این تهدید نیازمند بازنگری در سیاست‌های مهاجرتی و مرزی است.

او همچنین بر نقش راهبردی بسـیج در امنیت محلات تأکید کـرده و گفت: «برای مهار شـبکه‌های سـازمان‌یافته نفوذ باید از ظرفیت سـازمان رزم بسـیج بهره برد. بسـیج، یـادگار امام، باید متناسب با شرایط جدید بازتعریف شود». در بخش پایانی، او نقش نظارتی مجلـس را فراتر از قانون‌گذاری دانسـت و تصریح کرد: «مجلس باید بر عملکرد نهادهای امنیتی نظارت فعال‌تری داشته باشد و قوانین بازدارنده‌ای در حوزه‌های اقتصادی، امنیتی و روابط بین‌الملل تصویب کند».

بازسازی فوری زیرساخت‌های اطلاعاتی؛ ضرورت یا تعارف؟

فرامـرز شاهسـواری، دیگر نماینـده مجلس نیز با اشـاره به خرابکاری‌هـا و نفوذهـای اخیـر، در گفت‌وگو با «شـرق» تأکید کرد کـه گرچه تصمیم مشـخصی در مجلس اتخاذ نشـده، اما درخواسـت‌های متعددی به نهادهای مسئول ارسال شده و باید اقدامات لازم با سـرعت اجرا شـود. او گفـت: «مجلس همواره حامی نیروهای مسـلح بوده و به هشدارهای مقام معظم رهبری درباره نفوذ توجه دارد. اگر دولت طرح مشـخصی برای مقابله با نفوذ ارائه دهد، مجلس آمادگی کامل برای تصویب آن را دارد».

هشدارهای کارشناسان که نباید نادیده گرفته شود

هشـدارها درباره نفوذ، سال‌هاسـت که از سـوی چهره‌های سیاسـی و امنیتی بیان می‌شود. حشمت‌الله فلاحت‌پیشه، رئیس پیشین کمیسـیون امنیت ملی، بر ضرورت بررسی دقیق باگ‌های امنیتی تأکیـد می‌کند. احمد بخشایش‌اردسـتانی نیز نفوذ را یک واقعیت تلخ در ساختار امنیتی کشور می‌داند که بی‌پاسخ گذاشتن آن، امنیت ملـی را تهدید می‌کند. محمـود واعظی، رئیس دفتر رئیس دولت دوازدهم، در یادداشـتی تأکید کرده اسـت: «ارزیابی دقیق از حوزه امنیتی کشـور اجتناب‌ناپذیر است. شبکه‌های نفوذ باید به‌سرعت خنثی شوند و این امر نیازمند هوشیاری و هماهنگی مردم با نهادهای اطلاعاتی اسـت». او خاطرنشان می‌کند دشمن تصور کرده اسـت در صورت تجاوز به خـاک ایران، مردم به دلیل نارضایتی‌های اقتصادی و اجتماعی، از کشور خود دفاع نخواهند کرد، اما این خیال باطل باید با واقعیت‌سـازی امنیتی پاسـخ داده شود. محسن هاشمی، عضو شـورای مرکزی حزب کارگزاران نیز با اشـاره به تحولات اخیر تأکید کرده است: «سال‌ها مسئله نفوذ را به اصلاح‌طلبان نسـبت می‌دادند، در حالی که امروز روشن شد نفوذ از مسـیرهایی غیرسیاسی و غیرفرهنگی نیز رخ داده و بسیار خطرناک‌تر اسـت. تقابل جدی با این پروژه باید در دستور کار قرار بگیرد».

پروژه نفوذ؛ از هشدار تا عمل

در شـرایط کنونی، موجی از انتقـاد و مطالبه‌گری در مجلس شـورای اسـلامی نسـبت به عملکرد نهادهای امنیتـی، به‌ویژه وزارت اطلاعات، شـکل گرفته اسـت. بسـیاری معتقدند پس از سـال‌ها هشـدار درباره پروژه نفوذ، اکنون به مرحله‌ای رسیده‌ایم که هرگونه غفلت می‌تواند به تهدیدی بنیان‌برانداز تبدیل شـود. نمایندگان مجلس، نخبگان و افکار عمومی، پروژه نفوذ را نه صرفا یک معضل امنیتی مقطعی، بلکه طرحی مسـتمر و ساختاریافته می‌دانند که نیازمند بازسازی سـاختارهای اطلاعاتی، هماهنگی نهادی و هوشـیاری عمومی اسـت. این خطـر را دیگر نمی‌توان بـا بیانیه‌ها یـا وعده‌های کلی بـه تأخیر انداخـت، بلکه نیازمند پاسـخ‌گویی، شفاف‌سـازی، اصلاح سیاسـت‌ها و اقدامی عملی و فوری اسـت. بی‌اعتنایی و سـاده‌انگاری در این مقطع تاریخی، کشـور را در برابر تهدیدهای پیچیده و ترکیبی آینده، بیش از پیش آسیب‌پذیر خواهد کرد.

«شرق» احتمال ازسرگیری مذاکرات ایران و اروپا در میانه تهدید به فعال‌سازی مکانیسم ماشه را واکاوی می‌کند

شطرنج هسته‌ای؛ حرکت تهران در برابر تروئیکا

مهدی‌بازرگان

تنش‌های فزاینده بر سـر برنامه هسـته‌ای ایران، اروپـا را در موقعیتی پیچیده و حسـاس قرار داده اسـت. تروئیکای اروپا (فرانسـه، بریتانیا، آلمان) و اتحادیه اروپا با تهدید فعال‌سـازی مکانیسـم ماشه (اسـنپ‌بک) و پیشـنهاد مذاکرات جدید، به نام احیای توافق هسـته‌ای ۲۰۱۵ (برجام)، عملا بخشـی از پروسه فشـار سیاسی به تهران با توجه به ازسـرگیری مذاکرات احتمالی ایران و آمریکا را بر عهده گرفته‌اند. اما موضع مکرر ایران، که خواسـتار مذاکراتی عادلانه، جبران خسـارات ناشـی از حملات اخیر و تضمین برای عدم تجاوز مجدد در میانه مذاکرات است، همراه با محدودیت‌های دیپلماتیک اروپا و سیاست‌های تهاجمی دولت دونالد ترامپ، چشـم‌انداز دیپلماسی را مبهم کرده اسـت. جنگ ۱۲روزه ژوئن ۲۰۲۵ اسرائیل علیه ایران که با دخالت مستقیم آمریکا همراه بود، شکاف میان تهران و غرب را عمیق‌تر کرد. بمباران تأسیسات هسته‌ای ایران نه‌تنها اعتماد تهران به غرب را کاهش داد، بلکه اروپا را به حاشـیه راند. در حالی که اروپا برای تمدید ضرب‌الاجل اسنپ‌بک تا اکتبر فشار می‌آورد، ایران با تأکید بر عدم مشروعیت تهدیدات، مسیر سختی را پیش‌رو دارد. از این منظر اسـت کـه واکاوی ابعاد مختلف این چالش‌ها، از مذاکرات احتمالی تا نقش محدود اروپا و نیز بررسی پیامدهای احتمالی تحولات پیش‌رو ضروری به نظر می‌رسد.

مذاکرات احتمالی در وین یا ژنو؛ روزنه‌ای شکننده برای دیپلماسی

در پیوست آنچه گفته شد و در چنین فضای مبهمی، خبرگزاری آکسیوس به نقل از یک منبع مطلع گزارش داد که دیپلمات‌های ارشـد ایران، از جمله کاظم غریب‌آبـادی، معاون حقوقی و بین‌الملل وزارت خارجـه و مجید تخت‌روانچی، معاون سیاسـی وزیر خارجه، احتمالا هفته آینده با نمایندگان تروئیکای اروپا (فرانسه، بریتانیا، آلمان) در وین یا ژنو دیدار خواهند کرد. گفته می‌شود هدف این دیدار، احیای مذاکرات هسـته‌ای و بررسی پیشنهاد تمدید ضرب‌الاجل مکانیسم ماشه تا اکتبر ۲۰۲۵ است. وال‌اسـتریت‌ژورنال هم گزارش داد که در تماس تصویری پنجشنبه گذشته وزرای خارجه تروئیکای اروپا و کایا کالاس، مسـئول سیاسـت خارجی اتحادیه اروپا، با سیدعباس عراقچی، وزیر امور خارجه ایران، از تهران خواسته شد گفت‌وگوهای هسته‌ای با آمریکا و اروپا را از سر بگیرد، همکاری با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی را تقویت و ذخایر اورانیوم غنی‌شـده خود را محدود کند. با این حال، جزئیات این پیشـنهادات، از جمله میزان و نحوه محدودسـازی ذخایر اورانیوم، همچنان مبهم است و منابع تأکید دارند که شرایط دقیق باید مشخص شود.

در همین راسـتا خبرگزاری تسنیم تأیید کرد که ایران درخواست اروپا را در دست بررسی دارد، اما زمان و مکان دقیق مذاکرات هنوز نهایی نشـده است. این ابهام نشـان‌دهنده احتیاط تهران در برابر فشـارهای غرب اسـت، به‌ویژه پس از خروج یک‌جانبه آمریکا از برجـام در ۲۰۱۸ و ناتوانی اروپا در خنثی‌سـازی تحریم‌های ثانویه و از همه مهم‌تر، تجاوزات اخیر اسرائیل و ایالات متحده در بحبوحه مذکرات عمان. گفتنی است که عراقچی در کنفرانس ویدئویی روز پنجشنبه‌اش با میهمانان اروپایی خود، تهدید اسـنپ‌بک را غیرقانونی و فاقد مشـروعیت حقوقی و اخلاقـی خوانده و تأکید کرده که مذاکـرات فقط در صورت تعهد طرف مقابل به رویکـردی عادلانه، متوازن و مبتنی بر منافع متقابل ممکن خواهد بود. حمایت احتمالی روسـیه و چین، متحدان ایران در شورای امنیت، می‌تواند تمدید ضرب‌الاجل را تسـهیل کند، اما اختلافات عمیق میان تهران و غرب، از جمله بی‌اعتمادی ناشـی از حملات اخیر به تأسیسات هسته‌ای ایران، مذاکرات را پیچیده کرده است. موفقیت این دیدار به توانایی طرفین در توافق بر سر شرایط دقیق، اجتناب از اقدامات تقابلی و ایجاد اعتماد متقابل بستگی دارد، اما سایه تهدید اسنپ‌بک و فشارهای آمریکا چشم‌انداز را شکننده نگه داشته است.

آتش‌بس شکننده و تأکید بر دیپلماسی عادلانه

علاوه بر خط و نشان‌های سیدعباس عراقچی برای اروپایی‌ها، وزیر امور خارجه ایران، در گفت‌وگو با شـبکه CGTN چین در حاشـیه نشست وزرای خارجه سـازمان همکاری شانگهای (SCO) هم، حمله ژوئن ۲۰۲۵ آمریکا و اسـرائیل به تأسیسـات هسته‌ای ایران را نقض صریح حقوق بین‌الملل و منشور سازمان ملل دانست. سکان‌دار سیاست خارجی کشورمان این اقدام را به دلیل خطر پیامدهای زیست‌محیطی فاجعه‌بار، غیرقانونی و غیرقابل بخشش خواند. عراقچی، آتش‌بس کنونی را شکننده توصیف کرد و گفت ایران خواسـتار آغاز جنگ نبود، آماده پاسـخ به هرگونه نقض آتش‌بس است. او تأکید کرد راه‌حل نظامی برای برنامه هسـته‌ای ایران وجود ندارد و فقط دیپلماسـی می‌تواند مؤثر باشد، مشـروط به اینکه طرف مقابل جاه‌طلبی‌های نظامی را کنار بگذارد، خسارات وارده به ایران را جبران کند و به مذاکراتی عادلانه متعهد شود. عراقچی از حمایت سازمان همکاری شـانگهای، به‌ویژه چین، در محکومیت تجاوزات خارجی قدردانی کرد و عضویت ایران در این سـازمان را فرصتی بـرای تقویت همکاری‌های امنیتـی، اقتصادی و فرهنگی دانست. مسئول دیپلماسی ایران، خروج یک‌جانبه آمریکا از برجام در ۲۰۱۸ و ترک مذاکرات در ژوئن ۲۰۲۵ را عامل اصلی بن‌بسـت کنونی خواند و تهدید اسـنپ‌بک را فاقد مشروعیت حقوقی و اخلاقی دانسـت. عراقچی برنامه هسته‌ای ایران را کاملا صلح‌آمیز عنوان کرد و به گفته‌اش، تهران آماده شفاف‌سـازی از طریق مذاکرات است، اما این امر فقط در صورتی ممکن است که طرف مقابل اراده‌ای واقعـی برای راه‌حلی برد-برد نشـان دهد. او از حمایت سیاسـی SCO در برابر حملات به ایران اسـتقبال کرد و خواستار پشتیبانی کامل این سازمان در نشست آتی شد. این موضع نشان‌دهنده استراتژی ایران برای تقویت روابط با متحدان شرقی، به‌ویژه چین و روسیه و مقاومت در برابر فشارهای غرب است. دیپلمات ارشد کشورمان تأکید کرد که ایران جنگ نمی‌خواهد، اما برای دفاع از خود کاملا آماده است و دیپلماسی را تنها مسیر حل بحران می‌داند، مشروط به احترام متقابل و جبران خسارات.

تهدید اسنپ‌بک؛ اهرم فشار دولت ترامپ

در سـایه نـکات یادشـده، نیویورک‌تایمز گزارش داد کـه دولت دونالد ترامـپ، در هماهنگی با تروئیکای اروپا، از تهدید مکانیسم ماشـه (اسنپ‌بک) به عنوان اهرمی برای بازگرداندن ایران به میز مذاکره اسـتفاده می‌کند. این مکانیسم، که تا اواخر آگوست ۲۰۲۵ فعال می‌شود، تحریم‌های سازمان ملل، از جمله محدودیت‌های تسـلیحاتی، موشکی، مالی و غنی‌سـازی اورانیوم، را بدون امکان وتو بازمی‌گرداند. اروپا، نگران به دست گرفتن ریاست شورای امنیت توسط روسیه در اکتبر، به دنبال تسریع این فرایند است. مارکو روبیو، وزیر خارجه آمریکا، بر جلوگیری از دسترسی ایران به تسلیحات هسته‌ای و رایزنی با وزرای خارجه تروئیکا را تأیید کرده است.

ایران هشدار داده که در صورت اعمال تحریم‌های اسنپ‌بک، از پیمان منع اشاعه هسته‌ای (NPT) خارج می‌شـود که می‌تواند سه ماه زمان برای مذاکرات فراهم کند. عراقچی مذاکرات را مشروط به تضمین عدم حمله مجدد دانسـت و تهدیدات را غیرقانونی خواند. نیویورک‌تایمز می‌نویسد که اروپا، حتی بدون تأیید آمریکا، می‌تواند اسـنپ‌بک را فعال کند، اما وابسـتگی به واشنگتن و روابط ضعیف با تهران، اهرم اروپا را محدود کرده اسـت. تحریم‌ها شـامل مسدودسـازی دارایی‌های افراد کلیدی، ممنوعیت فعالیت‌های هسـته‌ای و محدودیت‌های بانکی اسـت. این استراتژی فشار، اگرچه ممکن اسـت ایران را به مذاکره وادارد، خطر تشـدید تنش‌ها و خروج ایران از NPT را افزایش می‌دهد که می‌تواند بحران را به سطحی بی‌سابقه بکشاند.

اروپا در حاشیه؛ محدودیت‌های دیپلماتیک تروئیکا و نقش تماشاچی

در راسـتای آنچه گفته شد، پایگاه The Conversation تحلیل کرد اروپا، علی‌رغم توجه دقیق به برنامه هسـته‌ای ایران، به دلیل روابط تیره با تهران و اختلافات داخلی، نقش حاشیه‌ای در مذاکرات دارد. بمباران تأسیسـات هسـته‌ای ایران توسط آمریکا و اسـرائیل در ژوئن ۲۰۲۵، دیپلماسی اروپا را تضعیف کرد. واکنش ملایم اروپا، از جمله حمایت ضمنی اورزولا فون در لاین، رئیس کمیسیون اروپا و فریدریش مرتز، صدراعظم آلمان از اسـرائیل، در تضاد با انتقادهای تند از حملات مشـابه روسیه به تأسیسـات هسـته‌ای اوکراین در ۲۰۲۲ اسـت. این دوگانگی، اعتبار اروپا را نزد ایران کاهش داده است. اروپا که در مذاکرات برجام ۲۰۱۵ نقش کلیدی داشت، پس از خروج یک‌جانبه آمریکا در ۲۰۱۸ نتوانست تحریم‌های ثانویه را خنثی کند که اعتماد ایران به اروپا را به‌شدت تضعیف کرد. تنش‌ها بر سر تأمین پهپادها و موشک‌های بالستیک ایران به روسیه در جنگ اوکراین و حمایت اروپا از اقدامات اسرائیل در غزه پس از حملات ۷ اکتبر ۲۰۲۳، شکاف را عمیق‌تر کرده است. اختلافات داخلی اتحادیه اروپا، به‌ویژه در مورد سیاست‌های خاورمیانه مانند مسئله فلسطین و اسرائیل، توانایی اروپا برای ارائه جبهه‌ای متحد را محدود کرده است. وابستگی به آمریکا و ترس از واکنش تند دونالد ترامپ، اروپا را به تماشاچی تبدیل کرده است. روابط تیره با چین و روسیه، شرکای سابق برجام و تصمیم غیرمنتظره دونالـد ترامپ برای بمباران ایران بدون اطلاع اروپا، دیپلماسـی چندجانبه را دشـوار کرده اسـت. The Conversation تأکیـد می‌کند که اروپا، که به توافق ۲۰۱۵ افتخار می‌کرد، اکنون فاقد اهرم لازم برای تأثیرگذاری بر ایران اسـت و تا زمانی که ترامپ در قدرت اسـت، نقـش آن احتمالا محدود به نظارت خواهد ماند.

گزارش

پزشکیان در گفت‌وگوی تلفنی با نخست‌وزیر ارمنستان

زیر بار زور نمی‌رویم

رئیس‌جمهـور گفت: در شـرایطی که ایـران تحـت نظارت‌های آژانـس انرژی اتمی، بارهـا صلح‌آمیزبودن فعالیت‌های هسـته‌ای خـود را اثبات و بـر ممنوعیت سـاخت سـلاح اتمی بر اسـاس فتوای رهبری معظم انقلاب اسلامی تأکید داشته، اما مبنای قضاوت درباره برنامه هسـته‌ای کشـور ما، ادعاهـای دروغیـن، اطلاعات جعلی به همراه تبلیغات رسـانه‌ای بوده اسـت. به گزارش ایسنا، مسعود پزشکیان در گفت‌وگوی تلفنی با نیکول پاشـینیان، نخست‌وزیر ارمنستان، با اشاره به تحولات منطقـه و عرصه بین‌الملـل، به ویژه پس از برقـراری آتش‌بـس در جنـگ ۱۲روزه رژیم صهیونیسـتی و آمریکا علیه ایران و همچنیـن تلاش کشـورهای اروپایی برای ترغیب جمهوری اسـلامی به ازسـرگیری مذاکـرات، تأکیـد کـرد: ایران بر اسـاس سیاسـت‌های اصولی خود همـواره از هر اقدامی که منجر به تقویت صلح و امنیت شود، حمایت کرده اسـت. او افزود: ایران به گـواه تاریخ هیـچ‌گاه به دنبـال جنگ و ناامنی نبـوده و همواره نقشـی مهم و اثرگـذار در تثبیت صلح و ثبات منطقه ایفا کرده اسـت، اما در شرایطی که ما در حال گفت‌وگـو و مذاکره بودیـم، برخلاف تمام معیارها و قوانین بین‌المللی مورد تهاجم رژیم صهیونیسـتی قرار گرفتیم و در ادامه آمریکا نیـز در هماهنگی کامل با این رژیم تأسیسات هسـته‌ای ما را که تحت نظارت و بازرسی کامل و قانونی بود، بمباران کرد. او با اشـاره به اینکـه «انفعال و بی‌عملی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در قبال این اقدام تجاوزکارانـه و جنایتکارانه انزجار و نارضایتی ملت ایران و نمایندگان مجلس شورای اسلامی را برانگیخت»، تصریح کرد: حداقل انتظار ملـت ما محکومیت تجاوز به تأسیسات هسته‌ای کشورمان مطابق با قوانین و مقررات بود که متأسفانه از سوی آژانس انرژی اتمی انجام نشد.

رئیس‌جمهور با ابراز تأسـف نسبت به بی‌توجهی به معاهدات حقوقی از سـوی کشورهای مدعی و سازمان‌های بین‌المللی گفت: در شـرایطی که جمهوری اسلامی ایـران تحـت بازرسـی‌ها و نظارت‌هـای آژانس انرژی اتمـی، بارها صلح‌آمیزبودن فعالیت‌های هسـته‌ای خود را اثبات و بر ممنوعیت ساخت سـلاح اتمی بر اساس فتوای رهبری معظم انقلاب اسلامی تأکید داشـته، اما مبنای قضاوت دربـاره برنامه هسـته‌ای کشـور ما، ادعاهـای دروغین، اطلاعـات جعلـی بـه همـراه تبلیغات رسـانه‌ای بوده اسـت. او با تأکید بر اینکه «آژانس انرژی اتمی بر اساس میثاق خود با کشـورهای عضو، موظف به حمایت از حق و حقوق آنهاسـت»، تصریح کرد: ما همان‌گونـه که خود را متعهـد به قوانین بین‌المللی می‌دانیم و بـه دلیل اطمینان از شفافیت و صلح‌آمیزبودن فعالیت‌های هسـته‌ای کشـورمان، هیـچ نگرانـی از نظـارت و بازرسـی نداشـته و نداریم، اما تأکید می‌کنیـم که تحمیل زور و فشـار و محروم‌کردن ملت ما از حقوق قانونی‌شان به‌هیچ‌عنوان پذیرفتنی نیست.

او بـا انتقاد شـدید از رویکـرد دوگانه کشـورهای مدعی حقـوق بشـر در قبال جنگ‌افروزی، قتل عـام و تجاوزگری رژیم صهیونیستی گفت: آنچه امروز از کشتار زنان و کودکان و نسل‌کشی گرفته تا ممانعت از دسترسـی به آب و غذا و دارو بر سر مردم مظلوم و بی‌دفاع غزه می‌گذرد، با هیچ‌یک از معیارهای قانونـی بین‌المللی، اخلاقی و انسـانی سـازگاری ندارد، اما متأسـفانه کشـورهای مدعی حقوق بشر بر این میزان از ظلم و جنایت چشـم بسـته و در مقابل آتش‌افروزی و جنایتگری این رژیم سکوت کرده‌انـد. پزشـکیان در بخـش دیگری از سخنان خود روابط جمهوری اسلامی ایران و ارمنسـتان را تاریخی، دوستانه و سازنده توصیـف کرد و افزود: سیاسـت ما تعامل سازنده با همه کشورهای همسایه در سایه حفظ تمامیت ارضی همه کشورهاسـت و بر تقویت تعاملات، همکاری‌های مشترک و برنامه‌ریـزی برای آینده روابط دو کشـور تأکیـد داریم. نخسـت‌وزیر ارمنسـتان نیز در ایـن گفت‌وگوی تلفنی ضمن تسـلیت جان‌باختـن شـماری از هم‌وطنان‌مان در حملات رژیم صهیونیستی و محکومیت این اقدام تجاوزکارانه، بر علاقه‌مندی کشورش برای گسـترش روابط با جمهوری اسلامی ایران تأکید کرد و گفـت: بی‌صبرانه منتظر سـفر جناب‌عالی به ارمنستان هستیم تا از نزدیک درباره راهکارهای ارتقای همکاری و تعامـلات دو کشـور با یکدیگـر دیدار و گفت‌وگو کنیم.